

УДК 811.111'373.2

Ю. В. Іваненко

СПЕЦИФІКА ВИКОРИСТАННЯ ТОПОПОЕТОНІМІВ У ПОВІСТІ К. С. ЛЬЮЇСА «THE LAST BATTLE»

Статтю присвячено дослідженню функціонування та стилістичного потенціалу найбільш «промовистих» топопоетонімів у повісті К. С. Льюїса «The Last Battle». Проаналізовано їх етимологічні та структурно-семантичні особливості, з'ясовано роль топопоетонімів у побудові сюжету.

Ключові слова: топопоетонім, етимологічний зміст, астіонім, ойкопоетонім.

Упродовж останніх десятиліть лінгвісти дедалі частіше зосереджуються на питаннях, що пов'язані з вивченням образності імен у художніх текстах. Чимало робіт присвячено аналізу поетонімного простору окремих письменників та опису особливостей функціонування численних класів поетонімів. До них ми сміливо можемо віднести дослідження вітчизняних мовознавців О. Д. Петренко творів Р.Дала [2], М. В. Бережної романів Дж.К. Ролінг з циклу «Гаррі Поттер» [1], К. І. Приходченко авторського доробку І. Я. Франка [3], О. О. Усової [4], Л. Д. Шестопалової [5] та багатьох інших. Не зважаючи на пошванлену увагу до цієї проблематики та існування фундаментальних праць видатних ономастів Ю. О. Карпенка, В. М. Калінкіна, Л. О. Белея, Є. С. Отіна, серед вчених все ще виникають розбіжності щодо тлумачення ступеня образності імен у художньому тексті. Ця проблема торкнулася і класу топопоетонімів, тобто імен на позначення географічних одиниць у художніх творах, що поєднують в собі художню дійсність та її естетичне сприйняття. Саме ця двоїста природа й породжує суперечливість їхнього аналізу та зумовлює **актуальність** нашого дослідження. Обравши **матеріалом** для аналізу повість британського романіста К. С. Льюїса «The Last Battle» з циклу «Хроніки Нарнії», ставимо за **метою** детально розглянути функціональні, структурні та стилістичні особливості топопоетонімів твору з ономастичної точки зору. **Завданням** статті полягає у детальному вивченні походження власних назв даного класу, їх се-

мантичного навантаження та встановленні їхніх стилістичних особливостей.

Повість «The Last Battle» побачила світ у 1956 році і є сьомою, заключною книгою циклу «Хроніки Нарнії». У творі описується кінець казкового нарнійського світу, який шляхом змови з ворогами та брехнею хоче зруйнувати мавпа Shift разом зі своїм соратником — вісликом на ім'я Puzzle, що через свою м'яку натуру змушений підкорятись підступній та власній мавпі. Двоє дітей, Jill Pole та Eustace Scrubb, на прохання короля Tigran, переносяться у цей омріяний світ для його порятунку. Твір насичений різними класами поетонімів, але, що важливо, їхня кількість органічно вписується у загальну побудову повісті. Власним назвам, зокрема топопоетонімам, надаються високі як змістові, так і образно-стилістичні можливості. Загальновідомі топоніми набувають нових відтінків семантики на рівні тексту та, відповідно, вже не тільки іменують географічні об'єкти, але й художньо «забарвлюють» їх, тим самим надаючи їм когнітивне наповнення.

Група топопоетонімів широко представлена у досліджуваному тексті, кожен поетонім на позначення географічних об'єктів майстерно вплетений у канву твору. Значну частину власних назв вказаного типу становлять авторські новоутворення, що надає їм більшої образності та краще характеризує авторську мовотворчість.

Основу авторської топопоетонімосфери складають сувереноніми, форма яких семантично мотивована їх складовими елементами, однак промовистість поетонімів цього класу з'ясовується тільки після дешифрування їх етимології та з урахуванням контексту твору. У межах цього класу домінує поетонім *Narnia*, який і виступає найбільш вживаним топопоетонімом твору (106 випадків вживання). Ця назва позначає альтернативний дійсному, вигаданий світ — країну з міфологічними істотами, своїми власними божествами, володарями та тваринами, що розмовляють. Можливі кілька варіантів етимології цієї номінації. Цілком ймовірно, що, навчаючись в Оксфорді, К. С. Льюїс мав змогу ознайомитись з рядом робіт латинської літератури, в яких є згадки про місто Nequinium, яке після завоювання його римлянами у 299 до н.е. було перейменоване на Narnia. Зважаючи на той факт, що автор вивчав і літературу Середньовіччя та Відродження, можливим є запозичення назви з роботи німецької літератури — «Wunderliche Geschichten von geistlichen Weybbildern», в якій фігурує згадка про свя-

ту Lucia von Narnia [6: 124]. Яким саме є джерело походження назви достеменно невідомо. Досліджуючи ментальний простір автора, доходимо висновку, що *Narnia* актуалізує в собі різну семантику. Автор доволі чітко розмежовує у творі світ Narnia та країну Narnia, включаючи їх в омонімічне відношення. Очевидно, що змальовано саме країну, з її соціальною ієрархією, де існує король та його піддані, та чіткими географічними кордонами, коли читаємо такі рядки: «*Caldron Pool is the big pool right under the cliffs at the western end of Narnia*» [7: 670], «*He thought of other Kings who had lived and died in Narnia in old times...*» [7: 690]. Зовсім інший зміст вкладено у назву, коли про неї говорить дівчинка Jill: «*That's the horrid part about coming back to Narnia*» [7: 695]; по суті, для неї це — інший світ, казковий, далекий від реальності, в якому багато що є відмінним від звичного їй: «*In fact they both [the children] seemed to be already much stronger and bigger and more grown-up than they had been when he [Trinian] first met them a few hours ago. It is one of the effects which Narnian air often has on visitors from our world*» [7: 699]. Таке двояке сприйняття назви пояснюється тим, хто говорить про Нарнію: для нарнійців це — завжди країна, в той час як земні мешканці сприймають Нарнію як окремий світ. Результатом ідентифікації цієї назви читачами виступає значення «Narnia як світ», що пояснюється віковою особливістю сприйняття дійсності читачами, а саме дітьми, для яких характерним є уявне перевтілення на головних персонажів художнього твору, більш їм близьких, а відтак, вони бачать дійсність очима саме земних мешканців. Далеко не нормативним є метонімічне вживанням топопоетоніма: «*Lucy stood with her dear friend, her oldest Narnian friend, the Faun Tumnus, looking down over the wall of that garden, and seeing all Narnia spread out below.*» [7: 765], «*...gloom and fear reigned over Narnia*» [7: 701]. У цих рядках характеризується вже не тільки країна, а й цілий казковий світ, усі нарнійці в цілому. За рахунок екстралінгвальних засобів спостерігається конотонімізація даного топоніма, набуття ним додаткових смислових значень.

Варто звернути увагу на сувереноніми *Archenland* та *Giant Land*, авторські оказіональні назви, які структурно можна представити формулою: *мешканець*+*land*, доволі типовою для суверенонімів К. С. Льюїса. Сконструйовані назви утворені за аналогією з реальними загальновідомими топонімами, на зразок, *England*, який також неодноразово зустрічається у творі (13) і є нейтральним за зна-

ченням та фігурує виключно як джерело додаткових відомостей про персонажів реального світу. Етимологічний зміст найменування *Giant Land* не зашифрований, у той час як *Archenland* потребує ономастичних коментарів. Префікс arch- , з грец. Arkhos має значення «основний» [8], і є вагомим аргументом релевантності денотативу, оскільки *Archenland* — одна з найбільших країн казкового світу, де розгортаються ключові, основні події циклу; королівство на півдні нарнійського світу, з власною столицею та мешканцями *Archenlanders*. Цей завуальований зміст назви свідчить про її добре виважений вибір. Саме це стосується й іменування *Calormen* (від лат. Calor — «heat», що має значення не тільки «спека», але й «гнів», «лють» [8]) — назви країни з напрочуд сухим кліматом, більшу частину території якої займає пустеля. Описуючи жителів держави *Calormen*, К. С. Льюїс акцентує на їх жорстокості та агресивності, що увиразнює етимологічний зміст цього топопоетоніма та дає підстави говорити про його художнє «навантаження»: «*The next thing was that these men were not the fair-haired men of Narnia: they were dark, bearded men from Calormen, that great and cruel country that lies beyond Archenland across the desert to the south*» [7: 679].

Характерно, що і в групі астіонімів зустрічаються реальні топоніми: *Bristol* (від О. Е. Brycgstow — «assembly place by a bridge» [8], з фінальним «l» наприкінці слів, які закінчуються на голосний, що є фонетичною особливістю мови місцевості) та *London* (від лат. Londinium — «place belonging to a man named Londinos» [8]), однак, на протиположності топопоетонімам на позначення казкових міст, виступають вони виключно у номінативній функції для індивідуалізації географічних об'єктів. Індивідуально-авторськими можна вважати схожі між собою за формою астіоніми — *Tashbaan* та *Tehishbaan*, двох міст королівства *Calormen*. Цілком ймовірно, що складотворча морфема —baan має значення «місто», позаяк зустрічається лише в назвах міст та дає змогу трактувати ці назви як «місто Таша» та «місто Тегіша», а відтак логічним є пояснення, що отримали вони свої іменування на честь божеств, яким поклонялися калорменці. Стала монолексемна структура цих топопоетонімів змінюється тільки в одному випадку, коли автор увиразнює назву *Tashbaan* епітетом: «*the great city of Tashbaan*» [7: 765], емоційно-забарвлює її та передає значення величності та могутності міста-столиці країни *Calormen*. Ономастичний інтерес

викликають і два інші астіоніми — *Chippingford* та *Ettinsmoor*. І знов К. С. Льюїс закликає читачів до етимологічних пошуків, оскільки походження та семантика назв зашифровані. В обидвох випадках автор використовує свій улюблений спосіб словотвору — складання основ. Назва *Chippingford* утворена з двох англ. слів: «chip» у видозміненій формі *chipping* та «ford», і має значення «a place where water can be crossed». Зазначений онім іменує поселення, місце розташування якого — на березі річки, та свідчить про добре обдуманний вибір його автором. Хоча зміст назви і не є відразу зрозумілим, після його з'ясування перед нами постає точно підібраний спосіб ономастичної характеристики. Що стосується астіоніма *Ettinsmuir* (-moor), то утворений він таким же шляхом: від *ettin* з О. Е. *eoten* «giant, monster» та *moor* — «waste ground» [8], що вживається на позначення місця проживання велетнів, з доволі чіткою мотиваційною ознакою утворення цього оніма.

Вартою уваги є власна назва класу ойкопоетонімів — *Cair Paravel* разом зі своїм варіативним іменуванням. Цей поетонім є свідченням того, як певна пропріальна одиниця може слугувати додатковою конотацією іншої назви. Якщо заглибитись у семантику даного ойкопоетоніма, то виражає він таке: з кельтської *cair* — «fortified town», укріплене місто-столиця Нарнії, описане на сторінках циклу, яке процвітає і дивує усіх своєю красою: «*From up there I have seen it all — Ettinsmuir, Beaversdam, the Great River, and Cair Paravel still shining on the edge of the Eastern Sea*» [7: 759]. Другий елемент назви, *Paravel*, є, фактично, онімічним шифром, після дешифрування якого, перед нами постає глибинний зміст назви. «*Paravail*» — той, хто знаходиться у чиємусь підпорядкуванні, проте, виступає господарем когось іншого. К. С. Льюїс використовує це значення для пояснення свого бачення соціальної ієрархії в Нарнії: королі правлять всією країною, але підпорядковуються своєму божеству — Аслану. Поетонім *Cair Paravel* має незмінну форму, і єдиним його варіантом на сторінках твору є загальна назва, *Tower*, що контекстуально стала власною, і вживається метонімічно як частина на позначення цілого: «*It was at the coldest hour of the night, just before dawn, that they got back to the Tower*» [7: 708].

Отже, проведений аналіз уживання топопоетонімів у повісті К. С. Льюїса «*The Last Battle*» дозволяє зробити такі узагальнення. Розглянуті особливості словотвору, етимології та рівень стилістично-

го потенціалу топопоетонімного простору повісті, свідчать про його неоднорідність та яскравість. Поетоніми цього класу створюють різноманітні стилістичні ефекти та відіграють важливу роль на ідейному та композиційному рівнях твору.

Список літератури

1. Бережна М. В. Ономастикон романів Дж.К.Ролінг циклу «Гаррі Поттер» в українському та російському перекладах: Автореф. дис. ... канд. філол. наук. — Одеса, 2009. — 19 с.
2. Петренко О. Д. Ономастика дитячих творів Роалда Дала: Автореф. дис. ... канд. філол. наук. — Одеса, 2006. — 17 с.
3. Приходченко К. І. Модус ономастичних назв у творах І. Я. Франка як авторська кремація // Лінгвістика. — Луганськ, 2010. — № 3, ч. 2. — С.176–184.
4. Усова О. О. Ономастикон художніх творів Миколи Хвильового: Автореф. дис. ... канд. філол. наук. — Донецьк, 2006. — 19с.
5. Шестопалова Л. Д. Специфіка антропонімів у химерній прозі (на матеріалі творчості В. Г. Дрозда): Автореф. дис. ... канд. філол. наук. — Одеса, 2006. — 17с.
6. Ford P. Companion to Narnia: Revised Edition. — San Francisco: Harper Collins, 2005. — 512p.
7. Lewis C. S. The Last Battle/The Chronicles of Narnia. — London: Harper Collins Publishers, 2010. — P.665–767.
8. Online Etymology Dictionary. — <http://www.etymonline.com>.
9. Sammon M. C. A Guide Through Narnia. — Wheaton: Harold Shaw Publishers, 1979. — 164 p.

Иваненко Ю. В.

СПЕЦИФИКА ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ТОПОПОЭТОНИМОВ В ПОВЕСТИ К. С. ЛЬЮИСА «THE LAST BATTLE»

Статья посвящена исследованию функционирования и стилистического потенциала наиболее «ярких» топопоэтонимов в повести К. С. Льюиса «The Last Battle». Проанализированы их этимологические и структурно-семантические особенности, выяснена роль топопоэтонимов в построении сюжета.

Ключевые слова: топопоэтоним, этимологический смысл, астионим, ой-копоэтоним.

Ivanenko Y. V.

***SPECIFIC CHARACTER OF TOPOPOETONYM USAGE IN THE NOVEL
«THE LAST BATTLE» BY C. S. LEWIS.***

The article deals with the functioning and stylistic potential of the most «eloquent» topoetonyms in «The Last Battle» by C. S. Lewis. Their etymological, structural and semantic peculiarities have been analyzed in the given article and great attention has been paid to the role of topoetonyms in the plot construction.

Key words: topoetonym, etymological meaning, astionym, oikopoetonym.